

met zijn strenge Calvinistische conventie tot een bewonderenswaardige verbijzondering steeg", maar na de Renaissance blijft het ook hier waar, dat er een belangrijke invloedsvermindering van de kerk valt te constateeren. Dan komt de Fransche revolutie. En dat is de dood van kerk en christendom.

En Berlage roept het uit: „Das Christentum ist tot, zegt ook Scheffer. En wie den moed heeft dat te erkennen, zal eerlijker zijn, dan hij die elken Zondag ter kerke gaat om het tegendeel te bewijzen".

(We weten het....)

Wij beweren, dat het christendom niet dood is.....

(Onerlijk....)

„Nu had men misschien verwacht, — en de bedoeling van het Protestantisme was daarom zoo schoon, omdat hij een vrijer opvatting der religie de gevoelens ook ernstiger en dieper zouden gaan — dat het ware christendom komende was en dat de ware liefde tot den naaste werkelijkheid zou worden. Maar hoe bedroog men zich."

De negentiende eeuw geeft al zeer weinig stof tot roemen. Er wordt dan gecopieerd, maar er is geen eigen type, geen eigen cultuur. Of het moet dan zijn de cultuur der type-loosheid.

En welke beschouwing men nu ook over de geschiedenis moge hebben, men moet volgens Berlage toegeven, dat alles in onzen tijd aan geld wordt opgeofferd. Alle overwegingen worden door een geldelijken ondergrond beheerscht. En daardoor sterft het geestelijk leven, ook de kunst.

Er is een enkel mensch, die een uitzondering vormt. Maar er zullen wel altijd edele menschen blijven. Overigens is er slechts schijn.

En die schijn wordt het beste „bewaard, daar, waar men op straffe van met het heilige te spotten, genoodzaakt was coôte que coôte de werkelijkheid te bemantelen, in de kerk".

Met instemming haalt de schrijver dan een Duitsch citaat aan, waar het heet, dat de kerk de zonde erkent; en dat heeft haar tot een vloek der volkeren gemaakt.

„En Gorter maakt de rake opmerking, dat door het juist niet gebeuren van het goede op aarde men denkt, dat het in den hemel gebeurt." „In de groote burgerlijke poëzie gebeurt het goede in den hemel."

„Er moet weer religie komen, om nieuwe geestdrift te wekken.

Doch nu komt het er maar op aan, wat onder religie wordt verstaan.

Er moet een goede bodem zijn voor de kunstontwikkeling. En waar die is, daar is tenslotte religie. Den weg nu naar de betere wereld, wijst het Marxisme.

Zou men niet het verst kunnen komen, wanneer men bleef bij vergelijking van onderbouw en bovenbouw, en dat dus, evenals bij elke cultuur een goede bodem moet zijn voor goede ontwikkeling, in welk geval de ontwikkeling vanzelf gaat, er ook voor de maatschappelijke en dienstengevolge voor de kunstontwikkeling een goede bodem moet zijn?

En nu is het Marx geweest, die de richting daartoe heeft aangewezen, en dat is op zichzelf reeds zulk een geweldige geestesdaad, dat hij daarom reeds met Christus wordt vergeleken."

In visioen ziet Berlage de toekomst voor de bouwkunst:

„Dan zal" — wanneer de proletarische kunst werkelijkheid zal zijn — „de kunst die van de twee vroegere groote tijdperken overtreffen, omdat de cultuur zelf geestelijk zooveel hooger zal staan."

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Een zeventiende-eeuwsche Gidsen.

I.

Als Bernard Shaw in de voorrede voor zijn jongste tragedie van de Maagd van Orleans¹⁾ constateert, dat de menschen altijd leugens vertellen over hun groote tijdgenooten, maar dat daarna de historie dezen recht doet, dan noemt hij als een zijner voorbeelden²⁾ ook CROMWELL, de groote figuur, die de Engelsche (en gedeeltelijk de Europeesche) geschiedenis in het midden der zeventiende eeuw beheerscht. Inderdaad, als er één belasterd is, dan is het Englands groote Protector geweest, en zelden is het verzet van den leugen tegen de waarheid in de geschiedschrijving zoo taai geweest als in zijn geval, zoodat eerst toen Thomas Carlyle de Brieven en Redevoeringen van Oliver Cromwell had uitgegeven (1845) de eerste lichtstralen door de dikke wolk van vooroordeelen braken.

De omstandigheden waren ook wel bij uitstek ongunstig voor Cromwell's nagedachtenis. Toen de groote Puriteinsche held, die als een stormwind door het leven was gegaan, in een stormwind het leven verlaten had³⁾ en zijn zoon, de onbetekenende, frivole Richard, den wagen onherstelbaar

„Dan zal het drama als vroeger weer de synthese van alle kunsten zijn geworden en de oplossing nu niet in de noodlottige vervulling van een moeten, noch in de wanhopige mislukking van een willen, maar in de hoopvolle bewustwording van een zullen bestaan."

„En het volk zal opnieuw opgaan naar het religieuze gemeenschapsgebouw, waarvan de architecturale majesteit tot eerbied dwingt, en dat slechts te benaderen zal zijn langs een triumpalen toegangsweg."

„Zal dit beeld een illusie blijken? en zal... deze actie, zooals Kuyper meent, een grijpen naar het onbereikbare blijken, doordien men dit hooge en heilige ideaal nu reeds in een zondige wereld verwezenlijken wil?" zoo vraagt Berlage.

En hij geeft zelf het antwoord:

„Neen, wij mogen er niet alleen op hopen, maar wij kunnen het zelfs verwachten. Want er moet weer komen een maatschappelijke orde, en een gestyferde kunst."

„De Godsdienst zal dan zijn een aardsche, maar zijn leer zal bevredigen, zal vrede geven, zal opnieuw rust brengen, zooals vroeger er rust was in grooten stijl, niettegenstaande het felle beweging der tijden. Maar die rust zal zijn een verheven rust, niet de rust des doods, maar die van het ware leven."

Ziedaar Berlage's „geloof".

Een overtuiging, die hij beleeft. Ook in zijn werk.

J. WATERINK.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Geloofs-verzekerdheid.

R. te B. Uw schrijven van 3 November is van zóó persoonlijk en intiem aard, dat ik meen m'n antwoord het best te geven in den vorm van een brief.

Ge klaagt erover, dat ge, opgevoed in de vroege Gods en van kindsbeen af niet zonder gevoel van zonde, bij wijlen ook niet zonder hope op vergeving, en, ofschoon meermalen door de wereld bekoord, toch nooit in de wereld u thuis voelend, nooit kwaamt tot de blijde en duurzame verzekerdheid van met God verzoend en Zijn kind te zijn.

Ge vraagt, wat daarvan toch de oorzaak kan zijn, en hoe ge vollen vrede voor uw ziel zult vinden. En ge vat uw schrijven tenslotte samen in een drietal vragen, die ge gaarne beantwoord zaagt.

„kWil beginnen met die vragen, ofschoon ik geloof, met de beantwoording daarvan niet te kunnen volstaan. Uw eerste vraag is: „Moet niet erkenning en belijdenis van zonde voorafgaan, vóórdat we kunnen zeggen: „Heere Jezus, ik geloof, dat Gij ook mijn Zaligmaker zijt; en moet men dus niet allereerst bidden om een verbroken hart en een verslagen geest?"

De tweede: „Kan ook soms het pogen om boezemzonden na te laten eigengerechtigheid bevorderen, omdat men dan als 't ware zélf den weg voor God wil effenen?" En de derde: „Kan ook de vrees voor de eeuwige straf niet uitdrijven tot God, waarbij dan niet het overtreden tegen God op den voorgrond staat?"

Uw brief bewijst me, dat ik op de eerste vraag eigenlijk niet hoef te antwoorden. Trouwens, dat de vergeving niet gevonden wordt dan in den weg van een oprecht en hartelijk belijden van de zonde, en dat het de Heere zelf is, die door Zijn geest de rechte verbrijzeling des harten over de zonde in

had doen vastloopen, ging het gordijn meer voor het tooneel, waarop de stoere heroën, die meenden het Godsrijk op aarde zoo niet te kunnen stichten dan toch tenminste te benaderen, hun groote daden hadden verricht. Wat was er te verwachten voor Oliver's goeden naam, toen met de Restauratie van Karel II (1660) die menschen den toon gingen aangeven, die zijn lijk niet met rust konden laten, maar het opgroeven en ophängen aan de galg te Tyburn. — die het lijk van zijn oude Moeder en dat van den grooten Puriteinschen Admiraal Blake, die eens onzen Maarten Harpertszoon had geslagen, met honderd anderen op een hoop wierpen op het kerkhof van St-Margaret? De geniale, hoewel soms ruwe en platte geestigheden van Samuel Butler in zijn Hudibras, de vaardige pen van den royalist Lord Clarendon in zijn hoogst partijdige en soms venijnig-oneerlijke Geschiedenis van den Opstand en Burgeroorlogen in England, gaven een beeld van Cromwell en zijn wakkere medestrijders, dat zóózeer van de werkelijkheid verschilde, maar tevens zóó algemeen voor echt werd gehouden, dat het in de negentiende eeuw veel geduld en voorzichtigheid heeft vereischt, om de Puriteinsche helden eindelijk in hun ware gedaante te kunnen voorstellen.

En dat, terwijl toch feitelijk reeds na acht en twintig jaar de Restauratie ongedaan werd gemaakt toen Dutch William, zooals de Engelschen onzen Stadhouders Willem III bij voorkeur noemen, in 1688/9 den troon van zijn despotieken schoonvader Jakobus II in bezit nam en door deze „Glorious Revolution", die een revolutie was zonder revolutionairen, de vrijheden werden bevestigd,

ons werkt, leert ons het Woord Gods zóó rusteloos en nadrukkelijk, dat er voor wie de Schrift kent op dit punt wel geen onzekerheid kan bestaan.

Toch moet ik bij deze eerste vraag een paar aantekeningen maken. De eerste, bij dat zeggen: „Heere Jezus, ik geloof dat gij ook mijn Zaligmaker zijt". Die woorden kunnen goed bedoeld zijn: als uitdrukking van de toeigening des geloofs. Maar ze kunnen óók wat anders willen zeggen. Ze kunnen óók zooveel zeggen willen als: Nu ontdek ik, nu ervaar ik, nu geloof ik, dat gij mijn Zaligmaker wilt wezen". In 't laatste geval zou ze afdingen op den ernst en de waarachtigheid der aanbidding van het Evangelie, die aan alle geloof voorafgaat. En er is in uw schrijven het een en ander, dat me vreezen doet, dat ze in dezen laatsten zin door u bedoeld kon zijn. Doch daarop kom ik straks wel nader terug.

De tweede opmerking, die ik bij uw eerste vraag moet maken, is deze, dat ongetwijfeld een verbroken hart en een verslagen geest de offerande zijn, die God behaagt, en dat alleen waar deze zijn, de troost der vergeving gesmaakt kan worden; doch dat er groote behoedzaamheid noodig is bij het praktisch aanwenden van deze wet in het genadeleven, bij onze zelfbeproeving.

In de eerste plaats is hier het gevaar, dat we daarbij onszelven zetten op de plaats van onzen God, door zélf te willen beslissen of er wel waarlijk en of er wel voldoende verbrijzeling en verslagenheid bij ons is; om dan vervolgens óók zélf te beslissen, of we het ervoor houden mogen dat de vergeving der zonden ons deel is. Maar zóó maken we de zaak van onze verzoening met God tot een rekensom, wier uitkomst, mocht ze al gunstig zijn, ons op den duur niet geruststellen kan. Zóó zoeken we onzen vrede in ons eigen oordeel, terwijl we toch alleen in 't oordeel Gods kunnen rusten.

Bij oprechtheid des harten, zullen we in dezen strik niet licht vallen; zal hij ons zeker niet lang gevangen houden. Daarvoor is dan het zondebesef te diep en te levendig. Doch dan bedreigt ons een andere: dat we onze verslagenheid en verbrokenheid nooit volkomen en nooit diep genoeg zullen vinden — wannér zijn ze diep gepoog, gemeten aan de schrikkelijkheid en vloekwaardigheid der zonde? — dat we de oprechtheid van het berouw afmeten naar de bewogenheid van ons gevoel, en er niet aan gelooven, zoolang we niet kwamen aan den rand der wanhoop. Dit houdt onze ziel dan op; verspert haar den weg tot de vertroosting van Gods beloften, en rooft haar zelfs de vrijmoedigheid tot het gebed.

Tegen dit gevaar moet ik u ernstig waarschuwen. Al gaat waarachtige verootmoediging nooit buiten ons gevoelsleven om — nergens in Gods Woord wordt de graad van gevoels-aandoening vastgesteld, waaraan ze te herkennen zou zijn. En hij zal ook verschillen al naar onzen persoonlijke aanleg is, en naar de leidingen Gods met ons zijn. Met name maakt hier groot verschil, of de Heere reeds in onze jeugd zijn zaligmakend werk in ons begon en ons geleidelijk aan onszelven ontdekte, of ons op later leeftijd, midden uit de wereld, plotseling de oogen opende en tot bekeering riep. Bij Petrus b.v. zullen de ervaringen op dit punt geheel anders zijn geweest dan bij Johannes; bij Paulus dan bij Timotheus. Vraag daarom, bij de toetsing van uw berouw, niet in de eerste plaats naar de bewogenheid van uw gevoel. Vraag veelmeer naar de beslistheid van wil, waarmee uw ziel zich van de zonde afkeert en tegen haar strijdt.

Uw tweede vraag is: of 't pogen om boezemzonden na te laten geen eigengerechtigheid kan bevorderen,

die in beginsel door Cromwell en zijn psalmzinnende dragonders op de punt van het zwaard waren verworven.

Dutch William, hoewel een vreemdeling, wilden de Engelschen nog wel erkennen als den beschermer en handhaver hunner vrijheden („Je Maintiendrai"), maar hij had dan ook tegenover zich de uiterst onhandige, onbeholpen, afstootende incarnatie van het „droit divin", die Jacobus II heette. Cromwell daarentegen streed tegen een vorst, die, niettegenstaande al zijn onbetrouwbaarheid en bedrog, toch zóó de verbeelding van zijn tijdgenooten zoowel als van latere geslachten heeft weten te grijpen, dat hij gezien werd in een romantische aureool: zijn tragische onthoofding vóór de vensters van de feestzaal van zijn paleis Whitehall heeft aan Karel I de martelaarskroon bezorgd, en aan zijn tegenstander Cromwell den naam van „vader der illoyaliteit". Een krachtige steun voor deze schoone legende van Karel I is geweest het penseel van den grooten Vlaamschen schilder Van Dyck, een der vele door Karel I beschermde kunstenaars. Door zijn prachtige doeken, waarin hij zijn patronus afbeeldt als een ridderlijke figuur, staande bij zijn nobel strijddros, heeft hij aan het nageslacht een voorstelling gegeven van den „martelaar-koning", die wel in staat was hem als den held der romantische verbeelding te bevestigen of te installeren, — totdat de archieven gingen spreken. En toen Bonnie Prince Charlie, de laatste der Stuart-pretendenten naar den Engelschen troon, in 1746 met zijn „Jakobieten"⁴⁾ hope-

⁴⁾ Zoo noemde men toen de aanhangers der Stuarts.

¹⁾ Saint-Joan, uitgegeven bij Constable and Co., London (1924).

²⁾ Kuyper vond ik er nog niet bij.

³⁾ Engelsche dichters en geschiedschrijvers maken als om strijd melding van den grooten storm, die vlak vóór Cromwell's verscheiden in 1658 England teisterde.

omdat men wil effenen strijden van verstaan, d zichzelf no maakt, ma rechtigheid als we er de zonde m keeren óók

Die zou in ons bes handen te voor zijn g verdienen.

Maar van sprake, a besef, dat in onze zie

Intussche klip uwe o bidt, zult g

Uw denl eeuwige st treden tege Ook op die luiden. Het vlakkige vr wezen over

vergeving t daarvan e daarom wel van vergev heid gedrev de zonde o

Maar — kel door v den ons ve heid om 's sloot. De 2

aan David's straf mij u knecht niet het dreigen rusteloos te

't Zou o en genade

Wat méés dat het God en ellende

eischt wel ze eischt nē aan deze

grijpen we recht en de een verzins

in sommig schade van waarbij me

de eere God kommert, n

De Apost lippi, op zē te worden?

geantwoord en gij zult schroomde

met de vra vaardig oor fe verdiend

straf te on. Méér dan oprecht bes stonde aan

loos geslage aan een he toch in Sch bitisme voc

in zijn „La en de zijne the iron tij

ijzeren tijl. De avers

Cromwell v bij hem gol van het Pur

baring: all hadden aan werden op

ritein, gesc ren Cromw onheilige e

strijd ware Er waren riteinen —

en ze valle ze zich sch Heeren ove

de Puritein Aarts-Purite

Achten nen het eer te spelen,

kraag te de feest het F

„Faerie Qu hadden jui bitterd, ho